

Шакенов А.С.

«Көлік колледжі» КМҚК

Ғылыми жетекшісі: Ораз А.Ә.

ТӘЖІК - АУҒАН ШЕКАРАСЫНДАҒЫ ҚАҚТЫҒЫСТАР.

1993 жылы Тәжікстанда азамат соғысы басталды. Осы кезеңде жаңадан құрылған ТМД елдерінің басшылары ұйымға мүше Тәжікстанға қол ұшын беруге келісті. Елдің Ауғанстанмен шекараласатын аймағы қауіпті болғандықтан, бұл шептің қорғанысын нығайту үшін ТМД елдерінің Қазақстан, Өзбекстан, Қырғызстан, Ресей армиясынан жасақталған бітімгер жауынгерлері аттандырылды.

1993 жылдың 15 сәуірінде ҚР Жоғарғы кеңесінің «Тәжік-ауған учаскесіндегі ТМД-ның сыртқы шекарасын күшейту туралы» қаулысымен саны 500 адамға жететін жеке құрама атқыштар батальоны құрылды. Сегіз жылға созылған ұрысқа сегіз жарым мың қазақстандық қатысқан.

Бұл оқиға жайын сол кезеңдегі ҚР шекара қызметінің штаб басшысы Александр Сәрсембеков былай хабарлаған еді.

"Тәжікстан Республикасының шекара қызметін нығайтуға арналған батальон 500 адамнан құралған. Олар шекара қызметінің, ішкі әскер, ҚР Қорғаныс министрлігінің әскери қызметкерлері. Іріктеу өз еркімен ұсыныс білдірген жауынгерлер арасында жүрді және олардың саны көп. Қызмет үшін төленетін жалақы мөлшері де жоғары. Отанға оралғаннан кейін әр сарбазға 50 мың теңге көлемінде қаржы беріледі. Қызмет мерзімі – 3 ай", - деді сол кезеңде Александр Сәрсембаев.

Батальон құрамына десантшылардан бөлек шекарашылар мен ішкі әскер бөлімшелері кірді. Ал оның командирі лауазымына майор А.Володин тағайындалды. Мен взвод командирі ретінде 35-ші гвардиялық десантшы шабуылдаушылар бригадасының құрама ротасы сапында 1994 жылдың ақпан-сәуір айлары аралығындағы ұрыстарға қатыстым. Батальон штабы Хорогда, ал менің взводым аталған қаладан 30-40 шақырым жердегі Сохчарв қыстағындағы 11-ші шекара заставасында орналасқан еді. Хорог шекара отряды тәжік-ауған шекарасының шамамен 200 шақырымдық учаскесін күзететін. Тәжікстандағы ахуал өте қиын, елде азаматтық соғыс жүріп, шекара арқылы Ауғанстаннан есірткі мен қару-жарақ тасыған содырлар кесіп өтетін.

Тәжікстанда 1992 жылы басталған азаматтық соғыс кезінде тәжік-ауған шекарасындағы қауіпсіздік босаңсыды. Ауған содырлары шекара арқылы есірткі мен қару-жарақ тасыған. Шекара бұзған қарулы топтарға тосқауыл қою мақсатында 1993-2001 жылдар аралығында бітімгершілік операциясы жүргізіліп, қақтығыс аймағында 35 қазақстандық сарбаз қаза тапты. Қазақ армиясынан аттанған жауынгерлер бұл шекараны 8 жыл қорғады. Осы уақыт аралығында мыңдаған қазақстандық бұл шепте қызмет етті. Алайда 1995 жылдың көктемінде аттанған топ қанды оқиғаға тап болды.

1995 жылдың көктемінде Ауғанстан жақтан Тәжікстан оппозициясының ірі қарулы тобы Пшихарв шатқалына жақын жүргені анықталып, соның салдарынан Тәжікстан Қарулы күштері бұл аймаққа шекаралық бекет тұрғызды. Осы жылдың 7 сәуірінде заңсыз қаруланған топ шатқал маңында шекарашы жауынгерлерге оқ атып, қарулы қақтығыс орын алды. Бұл уақытта шекара шебін қазақстандық жетінші рота қорғап тұрған еді. Түс мезгілінде басталған ұрыс 5 сағатқа созылып, салдарынан 33 қазақстандық сарбаз жарақаттанса, 17 жауынгер қаза тапты.

Шабуылдың алғашқы минутында шекарашылар жағында адам шығыны болды, оның үстіне взвод командирлері қаза тапты. Алайда аман қалған жауынгерлер бірден қарымта тактика ұйымдастырып, қарсы шабуыл жасай білді. Батальон командирі орынбасары жараланғанда, ротаға басшылық жасауды сержант Марат Ахметов мойнына алып, қарсы топқа тойтарыс береді. Көп кешікпей Қазбат командирі Юрий Лобачев көмекке келеді. Лейтенант Игорь Дьяченко кеудесіне оқ тиіп жараланғаны қарамастан, өзіне сол мезетте медициналық көмек көрсетіп, одан кейін басқа жаралыларды да өлімнен арашалаған. Бірнеше сағаттан кейін әуеден және құрлықтан Ресей армиясынан жасақталған топ көмекке келіп, нәтижесінде қарулы топ қашуға мәжбүр болады. Шабуыл тоқтап, атыс тынышталғанда барлығы 100-ден астам адам мерт болып, 150-ге жуық жауынгер жаралы болғаны анықталды.

Қазақ батальоны сапында қызмет етіп, жат жұртта қаза болған жауынгерлер тізімі төменде:

Еркін Байғабылов, Бауыржан Далабаев, Имомаддин Жуматов, Дастан Нұрметов, Тахир Раимжанов, Еркебұлан Макажанов, Радик Қаймулдиев, Ержан Әбдиев, Жақсылық Жансүгіров, Ербол Бекебаев, Қанат Едырышов, Ержан Байбағысов, Ербол Исабаев, Михаил Мартыненко, Анатолий Мешков, Алихан Өгізбаев, Қалмахан Бақбаев.

Жауынгер жігіттерді еске алып, олардың ерлік хикаяттарын баяндау, болашақ ұрпақтың бойына патриоттық сезім ұялату мақсатында жарық көрген "Қазбат" туындысы 21 қарашадан бастап барлық кинотеатрларда қазақ, орыс тілдерінде көрсетіледі. Сонымен қатар 2020 жылдың 7 сәуірінен бастап Қазақстан ұлттық арнасынан сериал ретінде көрерменге жол тартты. Фильм режиссері – Асқар Ұзабаев, продюсер – Данияр Ибрагимов. Фильмнің идеясын ұсынған – Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының Бас қолбасшысы генерал-лейтенант Руслан Жақсылықов. Шынайы оқиға негізінде түсірілген көркем туындыны "АЮ СИНЕМА" кинокомпаниясы Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының қолдауымен түсірді.

Сондай-ақ сол әскери қақтығыстардан аман оралғандарға "жеке құрама атқыштар батальоны ардагері" медалі табысталды. Олар бүгінгі марапатты тәжік-ауған шекарасындағы оқиғаға берілген алғашқы лайықты баға деп бағалап отыр. Өйткені шекара қорғандарына әлі күнге ардагер мәртебесі берілмей келеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1.Кризисы и конфликты на постсоветском пространстве // Межтаджикский конфликт, гражданская война 1991-1996 гг. в Таджикистане и проблемы мирного урегулирования. – М., 2014. – С. 93.

2.Курбанова М. Бесстрашный казбат: История казахстанских миротворцев в Таджикистане. Accessed 29.03.2022.

3./madeniet/kino/

4.<https://abai.kz/post/51048>

5.<https://massaget.kz/layfstayl/madeniet/kino/59752/>

1995 жылдың 7 сәуірі. Тәжік-ауған шекарасы. Пшихарв шатқалы

Семей қаласындағы тәжік-ауған шекарасында қаза тапқандарға арналған ескерткіш тақтасы

